

Asia: VN/33836/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain ja harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kommenttinne valvontalain 1 §:ään ehdotetusta muutoksesta ja sen vaikutuksista (Kunnan hyte-järjestämistehtävän valvonta).

Ehdotus on kannatettava

Kommenttinne valvontalain 4 §:ään ehdotetusta muutoksesta ja sen vaikutuksista (Vaativaa sosiaalihuoltoa tuottavan palveluyksikön määritelmä).

ei kantaa

Kommenttinne valvontalain 9 §:ään ja 24 §:n 1 momenttiin ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Palveluntuottajan henkilöstön kielitaidosta huolehtiminen)

Viittomakieltä käyttävien kuurojen, kuulovammaisten ja kuulonäkövammaisten osalta esitys jättää epämääräiseksi sen, millä tavoin ja missä määrin palveluntuottajan on huolehdittava tämän sote-palveluntuottajien velvollisuudesta huolehtia henkilöstön riittävästä kielitaidosta.

Esitys huomioi kielilainsäädäntömme tunnistamat kansalliskieliä ja puhuttuja vähemmistökieliä käyttävät ryhmät, mikä on myönteistä. Sen sijaan YK:n yleissopimuksen määrittelemä viitottujen kielten yhdenvertainen asema puhuttujen kielten rinnalla on valmistelussa unohtunut – kyseisen läpileikkaavan periaatteen tulisi läpäistä etenkin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut.

Viittomakielen osalta esityksen 9 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa viittaukset vievät sote-järjestämislain 5 §:ään, jonka 3 mom mainitaan "mahdollisuuksien mukaan" tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta:

”Järjestämislain 5 §:n 3 momentissa säädetään asiakkaan ja potilaan osallistumisen turvaamisesta tilanteissa, joissa henkilöstö ei hallitse asiakkaan käyttämää viittoma- tai muuta kieltä tai asiakas ei vammaisuuden tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi. Palveluja annettaessa on tällöin mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta.”

Perustelu jatkuu viittauksella mm. viittomakielilakiin, joka sekään ei sisällä ehdotonta velvoitetta palvelun järjestämiseen (ns. edistämisvelvoite):

”Säännöstä sovelletaan sen lisäksi, mitä saman pykälän 1 ja 2 momentissa säädetään eli esimerkiksi tilanteissa, joissa asiakkaalla ei ole ehdotonta oikeutta saada palvelua omalla kielellään tai käyttää omaa kieltään. Viittomakielilaissa säädetään viranomaisen velvollisuudesta edistää toiminnassaan viittomakieltä käyttävän mahdollisuuksien käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään. Viranomaisella tarkoitetaan muun muassa hyvinvointialueen viranomaisia. Viittomakielilaki on suppea yleislaki, jonka tarkoituksena on edistää suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävän kielellisten oikeuksien toteutumista käytännössä. Aineelliset säännökset viittomakieltä käyttävän kielellisistä oikeuksista sisältyvät eri hallinnonaloja koskevaan lainsäädäntöön.” Toisaalla esityksessä tuodaan esiin, että viittomakielilain 3 §:ssä säädetty edistämisvelvoite koskee myös muuta julkista hallintotehtävää hoitavaa.

Sen sijaan huomiotta näyttää jääneen järjestämislain 4 § 2 mom sisältyvä esteettömyyden ja saavutettavuuden velvoite. Ko. lain hallituksen esityksessä asian ymmärtämistä täydennetään kielellisen saavutettavuuden käsitteellä.

HE 241/2020 s. 656: ”Yhdenvertaisuuslain mukaan viranomaisilla on velvollisuus arvioida toimintansa yhdenvertaisuutta. Sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen järjestäjän tulee näin ollen arvioida eri väestö- ja asiakasryhmien palvelutarvetta, suunnata voimavaroja todettujen tarpeiden perusteella ja yhtenäistää hoito- ja palvelukäytäntöjä. Toiminnan tarkastelussa on tärkeää arvioida päätösten vaikutuksia eri väestöryhmille ja palvelujen yhdenvertaista laatua. Tarkastelun kohteena on eri väestöryhmien yhdenvertainen pääsy sosiaali- ja terveystieteiden palveluihin ja mahdollisuudet hyödyntää sosiaali- ja terveystieteiden palveluita. Muun muassa pitkät välimatkat, asiakasmaksut tai palveluissa käytettävä kieli voivat vaikuttaa palvelujen saavutettavuuteen. Esimerkiksi kielellinen saavutettavuus koostuu eri tekijöistä ja sillä tarkoitetaan sitä, että asiakas tai potilas on tietoinen palveluista, saa palvelua, tulee ymmärretyksi, ymmärtää myös hoitoa koskevat ohjeet ja kykenee siten ottamaan itse vastuuta hoidostaan. Tämä edellyttää muun muassa tiedotuksen, ohjauksen ja neuvonnan monikanavaisuutta, tulkkipalveluiden saatavuutta ja sähköisten palveluiden saavutettavuutta. Saavutettavuuteen liittyy myös kulttuurinen ulottuvuus, sillä kieli on kulttuurisidonnaista, kuten myös tapa kommunikoida ja tuottaa merkityksiä. Yhdenvertaisuuslain mukaan viranomaisten, kuten sosiaali- terveystieteiden palvelujen järjestäjien, tulee arvioinnin lisäksi edistää yhdenvertaisuutta omassa toiminnassaan. Tarkoituksena on turvata kaikkien henkilöiden tosiasiallisesti yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää palveluita.”

Kielellisen saavutettavuuden käsite ottaa kantaa tulkkipalvelun saavutettavuuteen, mutta tulkkaus ei luonnollisestikaan korvaa omalla äidinkielellä (tässä: suomalaisella tai suomenruotsalaisella viittomakielellä) tuotettua palvelua. Pykälän tarkoituksena on turvata tosiasiallisesti yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää palveluita, eri väestö- ja asiakasryhmien palvelutarve huomioiden.

Järjestämislain viittaus tulkitsemisesta huolehtimiseen on viittomakieliseen palveluun nähden toissijainen järjestämistapa. Käytännössä sen toteutuminen on jäänyt vajavaiseksi mm. ilmaisun ”mahdollisuuksien mukaan” vuoksi. Lainsäädännön selkiyttämisen tarpeita mm. järjestämislain nousse esiin juuri käynnistyneessä STM:n tilaamassa Tulkkaus vammaisen henkilön oikeutena - hankkeessa.

Saamen kielen osalta ilahduttavaa kehitystä on jo käynnissä, kun saamen kieltä osaavia henkilöitä on alettu siirtää alueella toisiin tehtäviin, jotta voidaan varmistaa palvelun saanti saamen kielilain mukaisesti. Vastaavaa kehittämistapaa on esitetty sote-uudistuksen eri vaiheissa myös viittomakielisten palveluiden järjestämiseen.

Valvontalain 9 §:ään lisätty selkiytys kielitaidon merkityksestä on äärimmäisen tärkeä: ”Palveluntuottajan on huolehdittava siitä, että sen 1 momentissa tarkoitettulla henkilöstöllä on työtehtävien edellyttämä riittävä kielitaito. Henkilöstön kielitaitovaatimuksista on voimassa lisäksi, mitä niistä muualla lainsäädännössä erikseen säädetään.”

Viittomakieltä käyttävien kuurojen kielellisistä oikeuksista on sote-alalla pikaisesti säädettävä velvoittavammin YK:n vammaissopimuksen tarkoittamalla tavalla. On valitettavasti epätodennäköistä, että ilman selkeämpiä velvoitteita palveluntuottajat ryhtyisivät järjestämään henkilöstölleen viittomakielen koulutusta (koska koulutusintoa ei ole riittänyt tulkitsemisen käytänteiden järjestämiseenkaan kaikilla alueilla). Viittomakielissä ei vielä voi suorittaa yleistä kielitutkintoa.

On totta, että asiakasryhmän koko, ikärakenne ja tarpeet vaihtelevat hyvinvointialueilla, mutta kansalaisjärjestönä emme pysty kokoamaan tarkempaa tietoa asiasta, joka on viranomaisten tietosuojan takana.

Edellä kuvatun kaltaista ristiriitaisuutta löytyy myös järjestämislain sisällöstä: ”Järjestämislain 19 §:n mukaan yksityisen palveluntuottajan ja tämän 17 ja 17 a §:ssä tarkoitetun alihankkijan on järjestämislain mukaisessa toiminnassaan noudatettava kielilakia, saamen kielilakia ja viittomakielilakia.” Miten viittomakielilain edistämismääräyksiä tulisi tulkita suhteessa henkilöstön kielitaitoon ja epämääräiseen kehoitukseen järjestää tulkitsemista? Oikeusministeriössä on pitkään ollut valmisteilla viittomakielilain (359/2015) arviointi, jossa saataneen tietoa lain vaikuttavuudesta, jota on arvioitu heikoksi.

Olennaista on, että myös kielellisiä oikeuksia sääteleviä lakeja noudatetaan sote-palveluja järjestettäessä. Kielelliset oikeudet - myös viittomakielisten osalta - tulee muistaa, kun hyvinvointialueet kilpailuttavat palveluja ja tekevät valittujen palveluntuottajien kanssa hankintasopimuksia. Kielellisten oikeuksien toteutuminen on kustannustehokkuuden sekä sote-ammattilaisen oikeusturvan kannaltakin tärkeä asia, sillä kommunikoinnin sujuvuus auttaa tekemään oikeita päätöksiä heti ilman hoitovirheitä tai pitkällisiä valitusprosesseja. Valvonnan tulee ulottua myös siihen, toteutuvatko kielelliset oikeudet tosiasiallisesti.

Kommenttinne valvontalain 18 §:ään ja Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:ään ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Velvoitteidenhoitoselvityksen pyytäminen ja laatiminen)

-

Kommenttinne valvontalain 24 §:ään ehdotetuista 2 ja 3 momentista ja niiden vaikutuksista (Palvelunjärjestäjän omavalvontaan ja lastensuojelun sijaishuollon valvontaan liittyvät tiedonsaanti- ja tarkastusoikeudet)

-

Kommenttinne valvontalain 26 ja 27 §:ään ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Omavalvonnan raportointi)

-

Kommenttinne valvontalain 2 ja 28 §:ään ehdotettavista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Vuokratyöntekijöiden rikostaustan selvittäminen)

Esitys on kannatettava.

Kommenttinne valvontalain 45 §:ään ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Viranomaisvalvonnan tiedonsaantioikeudet)

-

Kommenttinne 47 a §:n sääntelystä koskien Pohjanmaan hyvinvointialueen tehtäviä, ohjausta ja rahoitusta kansallisena asiakas- ja turvallisuuden asiantuntijaviranomaisena.

Esitys on kannatettava

Kommenttinne väliaikaisen sääntelyn voimassaolon ja julkisten palveluntuottajien siirtymäajan jatkamisesta ja niiden vaikutuksista

-

Muut kommenttinne esitysluonnoksesta

Esityksessä todetaan: ”Asiakkaan edellytykset ymmärtää ja tulla ymmärretyksi ovat keskeisiä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutilanteissa sekä asiakkaan turvallisuuden että oikeuksien toteutumisen kannalta. Yhteinen kieli ja osapuolten välinen ymmärrys ovat osa palvelun laatua ja turvallisuutta, minkä lisäksi ne ovat keskeisiä myös muiden asiakkaan ja potilaan oikeuksien, kuten itsemääräämisoikeuden ja tiedonsaantioikeuden toteutumisen kannalta. Riittämätön kielitaito voi

johtaa väärinkäsityksiin ja vaaratilanteisiin ja vaarantaa näin asiakas- ja potilasturvallisuuden sekä muiden oikeuksien toteutumisen.” Edellä mainituista syistä on välttämätöntä, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ovat mahdollisimman pian saatavilla myös viittomakieltä käyttäville. Viittomakielisessä asiointissa kasvokkaiset kohtaamiset ovat ensisijaisia kielen luonteen vuoksi.

Rönnberg Marika
Kuurojen Liitto ry